

Ahlaksız Büyüme

İbrahim Semih Akçomak,
Efil Yayınevi Yayınları,
Ankara, 2018, 136 sayfa,
ISBN: 9786052294109

Türkiye tarihinin önde gelen bilim insanlarından Halil İncalcık'ın 1590-1699 Osmanlı dönemi için de belirttiği üzere, o dönemdeki genel kanılardan biri de ve hatta ulema arasında da yaygın olduğu üzere, insan türünün ahlaki yapısı peygamber zamanından beri bozulmakta olduğudur.¹ Bu topraklarda ahlaki çöküşün günümüzde, farklı biçimlerde de olsa devam ettiği gözlemlenmektedir. Bu gözlemden hareketle, ODTÜ-Bilim ve Teknoloji Politikası Çalışmaları bölümü öğretim üyesi Akçomak gözlemlerini okuyucuyla paylaşmıştır. Kitap asgari bir iktisat bilgisine sahip tüm okuyucuların merakla okuyabileceği türden, gündemde olan tartışmalara açıklık getiren ve akıcı bir dille yazılmış bir eserdir. Bu özellikleri kitabın ilk baskısının hızlı bir biçimde tükenmesini sağlamıştır.

Kitap dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde ahlaksız büyümeden ne anlaşıldığı, ahlaksız büyüme pratiği, ahlaksız büyümenin temel iktisadı, ahlaksız büyümenin kuramsal arka planı ve bu tip bir büyüme ile mücadele etmenin yolları ortaya konmuştur. Bu bölümün temel yaklaşımı Batı tipi demokrasi anlayışı ve buna koşut hukuk devleti ortamı olmadan, piyasa kapitalizminin işleyemeyeceğidir. Türkiye'de bu bağlamdaki "kaygan zemin" uzunca bir süredir ahlaksız büyüme ortamına katkı vermektedir (s. 5). Gündelik yaşamımızdaki çoğu örnek ahlaksız büyümenin pratiklerini sunmaktadır. Yazar bunları kendi gözlemlerinden örneklerle okuyucuya aktarmaktadır. Bu pratikler aslında yazar tarafından isimlendirildiği üzere bir "çıkar ekonomisinin" temellerini oluşturmaktadır (s.17). Erozyona uğrayan hukuk sisteminin

1 Halil İncalcık ve Donald Quataert (1994), *An Economic and Social History of the Ottoman Empire, 1600-1914*, 2. Cilt, (Cambridge: Cambridge University Press), s.546.

beraberinde getirdiği güvensizlik olgusu, karşılıklı çıkarlar üzerinden faaliyet gösteren bir çıkar ekonomisinin oluşmasına yol açmaktadır (s.19). Ahlaksız büyüme süreçleri son kertede bizi “ahlaksızlığa kilitlenmeye” ve içinden çıkılmaz bir sarmala doğru götürerek, ahlaklıların da bu çarpık büyüme sürecinin öznelere olmasını sağlamaktadır (s.22). Bu bölümdeki en önemli eksikliklerden biri belki de ahlaksız büyümenin genel geçer bir tanımının tam olarak verilmemesi olabilir.

Yazar, ikinci bölümde ahlaksız büyümeden kurtulmanın kurumsal altlığını tartışmaktadır. Aslında toplumsal, siyasal ve ekonomik kurumlardaki çözülmeye, hukuk ve eğitim sistemindeki aksaklıklar eşlik ettiği ahlaksız büyüme sürecine girilmesi kaçınılmaz gözükmektedir. Son dönemde giderek artan oranda yaşadığımız hukuk ve eğitim sistemindeki değişikliklerin ve buna koşut demokratik kurumlardaki yıpranmanın derinleşmesinin beklenen bir sonuç olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca bu durumun da uzun dönemli bir ahlaksız büyüme sürecine eşlik etmekte olduğuna dair gözlemler paylaşılmaktadır. Bölüm, eğitimin ve hukukun “sistem algısıyla ve uzun dönem gelecek kaygısıyla kurgulanmadığı bir ülkede ahlaksız büyüme döngülerinin kırılması çok zordur.” (s. 68) ifadesiyle son bulmaktadır. Yazar daha önce de kitabın çeşitli kısımlarında ifade ettiği savını bir kez daha yinelemektedir bu bölümde, “...bağlayıcılığı zedelenen demokratik kurumlarla uzun dönem büyüme sağlanamaz.” (s. 49) Yazar “Türk hukuk sistemindeki değişikliklerin pek çoğu, egemen sınıfı korumak amacıyla orta ve uzun dönemde yaratacağı yıkım bilinen hayata geçirilmiştir.” derken, hukuksal erozyonun yaratacağı tuzağa bile isteyerek düştüğümüze de dikkat çekmektedir. Bölüm bütüncül ve analitik bir yaklaşımla, son dönemdeki değişimleri kronolojik olarak da irdelemektedir. Bu açıdan derli toplu bir perspektif ortaya koymaktadır.

Üçüncü bölümde ahlaksız büyümenin iktisadi bileşenlerini tartışmaktadır. Buradaki temel analiz borç-güdümlü büyüme, sanayisizleşme, inşaat-güdümlü büyüme, emek piyasasının yapısı, Ar-Ge ve inovasyon, girişimcilik bileşenleri üzerinden yapılmaktadır. Aslında son dönemde bir hayli gündemde olan bu tartışmalar, okuyucuya akıcı bir biçimde aktarılmaktadır. Her biri ayrı bir kitap konusu olacak bu bileşenlerin okuyucunun kafasında bu bölüme kadar gelişen “niye ahlaksız büyüme” sorunsalına yanıtlar oluşturduğu görülmektedir. Dış borcun ekonomide ne tür kırılmalara yarattığını son dönemde yaşayarak tecrübe eden yurttaşlar bir yana, bu durumun uzun dönemli büyüme patikasında yaratacağı kalıcı sorunların da mevcudiyeti tecrübe edilmektedir. İnşaat-güdümlü büyümeye dayalı bir iktisat politikasının sürdürülebilirliği ise oldukça tartışmaya açıktır. Rantın biçim değiştirmesi yönünde tezahür eden gelişmeler uzun dönemli büyüme önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Ulusal inovasyon sisteminin kırılmalıkları ile birleşen sanayisizleşme eğilimleri, yine

uzun dönemli büyüme patikası içinde önemli riskler barındırmaktadır. Yüksek teknoloji ürünler üretmek ve küresel piyasalara sunmak konusundaki başarısızlıklar da yine birbiriyle zaman zaman çelişen ve etkileşim içinde tasarlanmayan birtakım politikalar (Ar-Ge, inovasyon, sanayi, beşeri sermaye, girişimcilik vb.) ve bunların ilişkisini tanımlayan politika karışımlarının eksikliği, ülkeyi iktisadi açıdan sınırlı kaynaklarını etkin kullanamayan bir duruma itelemektedir. Bir destek mekanizmaları cenneti olan ülke, bunların etkilerini değerlendirmeden yeni siyasa yaklaşımlarına yönelmektedir. Kişilerin anlık kararlarıyla karar alma mekanizmalarını kurumsallaştıramadan bir uçtan diğerine savrulmaktadır. Bu çerçevede de kanıta dayalı politika tasarımları söz konusu olmamaktadır. Bilhassa üretim ekonomisinden tüketim ekonomisine doğru evrilmenin pratikleri, bölümün sonuna gelindiğinde okuyucunun zihninde tam olarak nesnelleşmektedir. Bu bağlamda aslında bölümün temel olarak vardığı nokta Türkiye toplumunun öğrenme pratiklerini bir türlü geliştiremediğidir, ancak yazar bu konuyu daha örtük biçimde aktarmaktadır.

Son bölümde ise temel bulguları özetleyen yazar, niceliksel göstergelerin niteliğin önüne geçtiğine işaret ederken, aslında ahlaksız büyüme süreçlerine eşlik eden dönüşümün, bir kısım okuyucunun düşünebileceğinin aksine, değer yansız olmadığını, arkasında ideolojik bir aygıt olduğunu örtük olarak ifade etmektedir. Bunlara ek olarak uzun dönemli ve “ahlaklı” büyüme süreçlerini yönetmenin aslında çok kolay olmadığı ancak başarılabilir olduğunun da altı çizilmektedir. Demokratik kurumların son dönemde aldığı yaraları tedavi etmeden yeni bir büyüme sürecine girebilmenin ekonomik ve toplumsal dinamiklerinin kurgulanmayacağı görülmektedir. Yazar son söz olarak oldukça iyimser bir mesajla, kitap boyunca çizilen karamsar tabloyu yumuşatarak, kitabı sonlandırmaktadır. Aslında son mezuniyet töreninde ODTÜ’lü öğrencilerimizi de pankartların birinde ifade ettiği üzere “Umutsuzluğa alışmamak” gerekiyor.

Prof. Dr. Erkan Erdil

ODTÜ,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi